

Hangok bűvöletében

NÉMETH SÁNDOR

énekes, vers- és prózamondó

RIPORT-KÖNYV

***És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a mások énekét is szépnek.***

(BABITS MIHÁLY: *A második ének*. III.
rész: A vihar — „Az ifjú király” szavai)

Hangok bűvöletében

NÉMETH SÁNDOR

énekes, vers- és prózamondó

RIPORT-KÖNYV

Budapest, 2013

Hangok bűvöletében

NÉMETH SÁNDOR

énekes, vers- és prózamondó

RIPORT-KÖNYV

**az első és hátsó borító,
a korabeli, és a *-gal jelzett fotók technikai munkái**
KECZELY GABRIELLA

technikai segítő
NAGY ZOLTÁN

fotók
DARVAS JUDIT

szerkesztette
FETYKÓ JUDIT

Budapest, 2013

ELŐSZÓBAN...

Sándorom!

Igen, így szólítottam, mert valóban úgy éreztem, hogy az enyém, hogy hozzám tartozik, annyi minden kötött bennünket össze.

A számomra a legfontosabb a közös szenvedélyek, az irodalom szeretete és az emberi hang fontossága az írott szó megjelenítésével, csak ameddig én amatőr tudással és technikával tudtam csak hozzá tenni, addig ő profi módra, csodálatos és kiművelt hanggal tette a dolgát.

Sajnálatos módon az élet kirántotta a lábam alól a lehetőségeket, hogy tovább művelhessük közösen a megkezdett munkánkat, az amatőr státuszú, de válogatottan magas színvonalú irodalmi alkotások reprezentatív gyűjteményének szaporítását és nyilvánosságra hozatalát, így 2006 óta le kellett állnunk ezzel az élvezetes tevékenységgel, éppen úgy, mint a Hauer cukrászdás élő irodalmi találkozókkal, a Béke Szigete irodalmi szalonnal, amelynek ő volt a lelke.

Így ez, az eddig elkészült hatalmas anyag, ma már csak a számítógépem memóriájában pihen, időnként bele-bele hallgatok, és ilyenkor újra kiszalad a számon, hogy:

Sándorom!

A hangjával belép a szobámba, látom, ahogy a kinyomtatott művek fölé hajol, számomra ismeretlen értelmű jeleket tesz ide-oda a mű soraiba, majd félrevonul, magának mormolva olvasgatja, ízlelgeti a verseket, a felvételhez előkészített mikrofonos helységben, majd int és elkezdődik az élő csoda, megszólal a vers.

Igen, a vers szólal meg, ahogy Sándorom hangjából előbukkan az alkotó teljes lénye valóságosan, úgy megnyitva a költőt, hogy a lelke is ott ül Sándorom vállán, mintha bizalmasan súgná a fülébe, hogy milyen érzelmek dúltak benne, vagy tették mámorossá az éppen felolvasott sorok születésekor.

Majd a képek átváltak az élő irodalmi találkozók színpadjaira, több is volt és sok helyen, ahol lelkes irodalmárok nagyon jó vagy kevésbé sikerült írásait tette még jobbá, sokszor ezzel inspirálva sok kezdőt, hogy írni érdemes, gyengébbeket, hogy mire figyeljenek és

ezt mindig önzetlenül, soha sem megbántva, még az esetleges tehetségtelen fűzfapoétákat sem.

Sándorom!

Ma is téged hallgattalak, miközben ezeket a sorokat írom, remélve, hogy még lesz lehetőségünk együtt dolgozni tehetséges és lelkes lírikusok megszólaltatásában, igyekszem mielőbb újra felállítani egy kis stúdió¹ szerűséget.

2013. november 18.

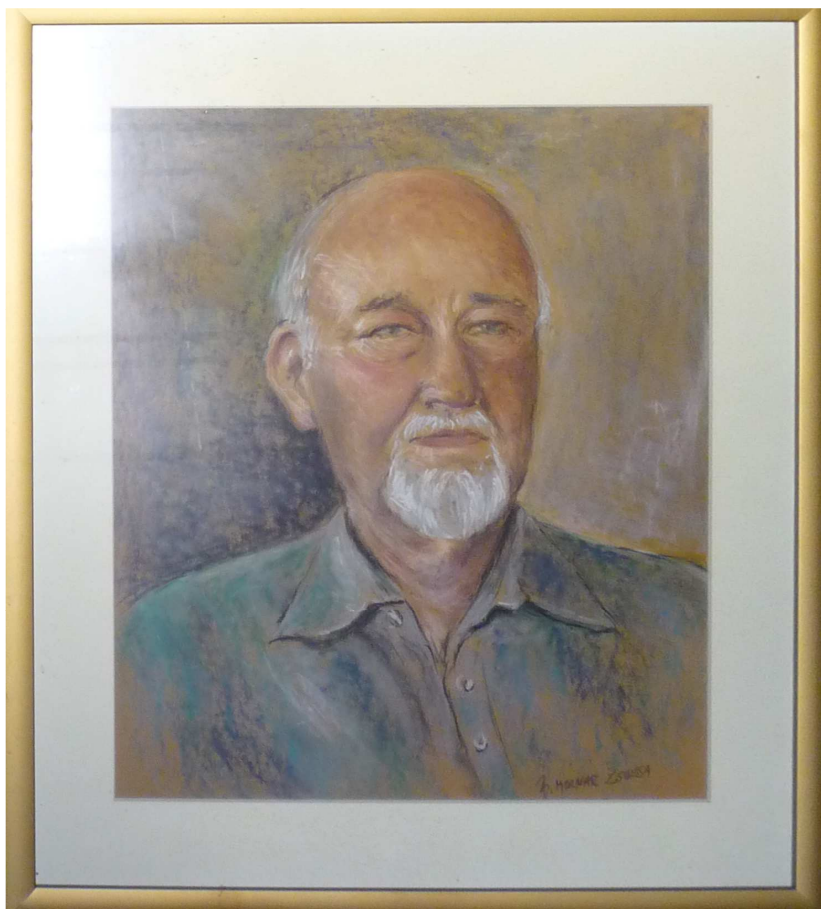
Baráti öleléssel:

Fehér Miklós

¹ Néhány éve Fehér Miklós a Hauer cukrászdában „Hangos verstár”-at hozott létre, amely sajnos már nem működik.

Az alábbi elérésen a hanganyagból, így Németh Sándor által elmondott versekből is hallgatható:

https://soundcloud.com/izomagy/golgota?fb_action_ids=10200863111921119&fb_action_types=soundcloud%3Alisten&fb_source=other_multiline&action_object_map=%5B390853684345615%5D&action_type_map=%5B%22soundcloud%3Alisten%22%5D&action_ref_map=%5B%5D&fb_collection_id=10151549409496799&ref=profile

*

B. MOLNÁR ZSUZSA: *Németh Sándor*

Németh Sándor előadóművészről

Az AKIOSZ (Alkotó Képzőművészek és Írók Országos Szövetsége) színeiben találkoztunk először. Már akkor feltűnt nekem személyisége, mivel Őt kérték meg a költők, az esetek 90%-ában verseik előadására, amit Ő első olvasatra kitűnően értelmezett. Ahogy a képzőművészek krokiznak – néhány vonallal megrajzolják a lényegét, Ő úgy blattolt!

Később, kedvenc borozójában ismertem meg Horváth-Hoitsy Editet, aki szerintem az AKIOSZ legtehetségesebb költője volt. S mint kiderült, régóta jó barátok és alkotótársak voltak, mikor én ebbe a közösségbe csöppentem.

Hosszú éveken keresztül sikerült megfigyelnem őket és zsenialitásukat. Edit verseit csak Ő tudta (mivel nem voltak könnyű versek!) olyan minőségben előadni, ami még jobban alátámasztotta mindkettejük tehetségét.

Edittel hasonló gondolkodásunk és egymás iránti tiszteletünk (Ő nagyra becsülte az én vizuális művészetemet!) közel hozott minket egymáshoz, ezért Sándor is elfogadott!

Edit ötletére megalakítottuk a NÉGYEK bandáját, és előadóesteken, kiállítás megnyitókön négyen adtunk elő verseket. A negyedik tag Kemény János kiállítótársam, aki fotóival és verseivel egyaránt elkápráztatta a közönséget. Edit őt is nagyra értékelte.

És hogy mennyire összefüggenek a dolgok: Edit kötetét, a *Hallgass Anakreonra* címűt, az ADRIÁNUS kiadó gondozásában Nick Ferenc, a Magyar Kultúra Lovagja adta ki. Felajánlottam Editnek, hogy betördelem a verseit, mert önálló kötetben még nem jelentek meg, és a teljesség kedvéért belekerültek a könyvbe Németh Sándor Edit verseihez komponált művei is.

A Négyek továbbra is működött, csak az idő múlásával Edit (egészségi állapota miatt) már nem mondott verset. Megtisztelő volt számomra, hogy a nőies verseit én mondhattam el.

Mindig Editnél próbáltunk, halála után meg lányánál, és Sándor komoly műhelymunka kapcsán megadta előadasmódunkhoz az instrukciókat. Sokat köszönhetek neki! Mindig építő jellegű volt, amit mondott! Pedig kemény ember, soha nem rejtette véka alá véleményét a minőség érdekében. Jó volt velük dolgozni. Persze ez egyre ritkult – mindannyian kevesebb energiával bírunk.

De azért nem adtuk fel! Kemény János kitalálta, hogy legyünk KÖLTŐTOLL társaság, mert a néhány évvel fiatalabb generáció is csatlakozott a Négyekhez, sőt Keres Emil is!

De a Tizennégyek név nem lett volna reális, mert ez egy ad hoc társaság, mindig csak aki éppen ráért, jött el a rendezvényre. Nem voltunk egy összeforrott csapat!

Pedig néhányunknak szentség volt a műhelymunka is! Ittuk be Sándor és Edit szavait, élveztük az alapos felkészülést. De ebben a felgyorsult világban egyre jobban csak az egyéni felelősséget tudjuk érezni és gondozni a dolgok, feladatok és főleg a művészetek iránt.

Hiányzik a gyönyörű orgánusmod, Sándor, amit az énekléssel és a versek előadásában élvezhattunk! Kérlek, még sokáig varázsold el a közönséget!!!

Budapest, 2013, október 15

Keczely Gabriella

KÖSZI
KÖ-CAFÉ
GALERIA
Bp. X. Előd u. 1.

KÖSZI
KÖ-CAFÉ
GALERIA
Bp. X. Előd u. 1.

KÖSZI
KÖ-CAFÉ
GALERIA
Bp. X. Előd u. 1.

KÖSZI
KÖ-CAFÉ
GALERIA
Bp. X. Előd u. 1.

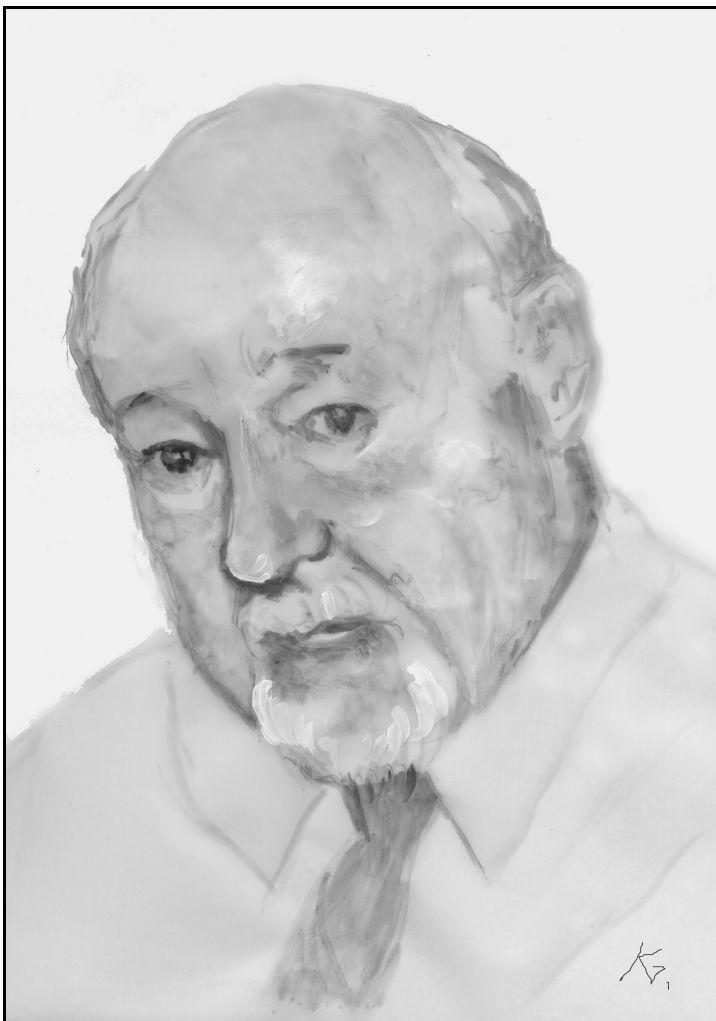
KÖSZI
KÖ-CAFÉ
GALERIA
Bp. X. Előd u. 1.

*Újra itt
a Költőtoll társaság!*

Sok szeretettel meghívunk
2009. december 3-án csütörtökön, 17 órára
HUMOR AZ IRODALOMBAN
zenés irodalmi estünkre

Keczely Gabriella: *Költőtoll társaság*

KECZELY GABRIELLA: *Németh Sándor*
grafika

Tisztelt Olvasó!

A Kultúra Lovagrendje múzeumában hiába kutakodom Németh Sándor vers- és prózamondó, a Magyar Kultúra Lovagja egyéni emlékei után, mert egy előadóművész nem rendezi kötetbe kedvenc verseit, és a kórusénekesnek sem feladata sikeres dalestek és koncertek CD-jének megjelentetése. Mégis – ezen tárgyak nélkül is – Ö mindenütt jelen van. Lovagtársam, mint rendezvényeink aktív közreműködője örökre láthatóan jelen van a múzeum polcán sorakozó évkönyveink számos oldalán, valamint emberi létünk végső pillanatáig – felidézve fővárosi, falusi és határon túli rendezvényeket, ezen belül az együtt, a gépkocsiban töltött kilométerek ezreit – jelen lesz emlékeinkben. Hála Istennek túl a nyolcvanon, dörögve, zsörtölődve, kicsit megfáradtan, de itt van küzdő- és segítőtársként közöttünk.

És akkor megtörténik a csoda. A hozzá nagyon közel álló, de néhány éve elhunyt Lovagtársa „üzen neki”, és kötetünk közvetlen előzményeként 2013. májusában átveszi Horváth-Hoitsy Edit díjat, amely lehetőséget ad számára, hogy a kiállítás polcán ismét egymás mellett legyen a Költő és a Szavaló.

Németh Sándor visszaemlékezéseit tartalmazó kiadványunk jelentősége, hogy jobban megismerhető általa az egész életét a kultúrában, a közművelődésben – élet sűrűjében – eltöltő Művész egyéni és közösségi harca, ezért kiadványunk kordokumentumnak tekinthető.

A kötetben választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy mit jelent *cőgernek*² lenni, mert tőlük még 70 év után is nagyon sokat lehetne – kellene – tanulnunk. Megtudhatjuk, hogy hatvan évvel ezelőtt, a Honvéd Férfikar hivatásos énekeseként érdemes volt-e megkérdezni azt, hogy ki volt az az okos ember, aki szétválasztotta a kommunistákat és a kapitalistákat Németországban? Ehhez kapcsolódva arra is választ kaphatunk, hogy ma, amikor újra együtt van a két országrész, rehabilitálták-e? Választ kapunk arra a kérdésünkre is, hogy mit hozott a kultúrában, a közművelődésben a rendszerváltás?

A kötet olvasásakor megismerhetjük az Operaház Énekkara életét, és a külföldi koncertek, turnék világát. Bepillantást nyerhetünk a Belvárosi Énekkar és a Tabán Férfikar életébe. Megtapasztalhatjuk a negyven éve hivatásos – de egyre kevésbé foglalkoztatott – versmondó örömeit és bánatait.

Németh Sándor példa az aktív nyugdíjas életre, és a folyamatos tanulásra, de szembenézésre is. Örömmel emlékszik vissza 2012-es füzérradványi szereplésére, ahol a próza és a vers mellett énekelt is, de ekkor szembesült hangja „öregségével”, és szomorúan mondta, hogy többet szólót már nem vállal. A budai Várfook utca legjobb borozójában tartja „fogadóórát”, és mindig keresi a „munkát.” Régi barátai és eseti hallgatóságával eltöltött időt visszaemlékezéseivel és versekkel teszi hangulatossá. A tanulás és a megismerés szükségességét, az új iránti fogékonyságát jelzi, hogy a szabadbattyáni török-magyar programunk sikere érdekében még az ELTE-be is elment török írásjelek kiejtési tanácsaiért.

² hadapródiskolás, katonai középiskola tanulója (német szó)

Kötetünk „főhőse” ebben az évben már nem vállalt hosszabb utat, ahogy mondja „maceras” az már számára, de fővárosi és közvetlen környéki rendezvényeken gyakran és szívesen szerepel. „Három fájdalomcsillapítóval ugyan, de kibírom”– mondja, és végigállja kórusának koncertjét a Bazilikában.

A kötet hozzájárul a *cőger* (tudatos, katonás, következetes, életvidám) élet megismeréséhez, amelyből az Olvasó erőt gyűjthet a 21. századi, támpontok és kapaszkodók nélküli élet nehézségeinek leküzdéséhez. A visszaemlékezések mellett erősödik az Olvasó életszeretete, mert Sándornak a tervekből van vagy száz évre való. Szeretné például népszerű formában bemutatni a magyar nyelv kialakulásának első lépéseit, de hozzálátott a „kocsmai irodalmi est” szervezéséhez is.

Tisztelt Olvasó!

Lovagtársam 80. születésnapját a Budapesti Kórus koncertjén, Mozart: *Requiem*-e éneklésével ünnepelte. Kívánom, hogy a napi fáradság után, vagy kellemetlenség nehéz óráiban kezébe vett kötet olvasásával nyújtson erőt Önnek Lovagtársam, aki élete fő mozgató erejének tartja a munkát, a környezetével való hasznos és folyamatos együttlétet, mert azt mondja: „Az ember addig nem hülyül meg, míg valamit csinálni tud.”

Zalakaros, 2013. november 10.

Nick Ferenc mkl

Németh Sándor

énekes, vers- és prózamondó
önmagáról...

Kiemelések jelzik a témaköröket, kérdésekkel nem szakítottuk meg barátunk gondolatait.³

³ A kötet Németh Sándor visszaemlékezéseit tartalmazza az általa elmondottak szerint, a közölt tényanyagon és adatokon nem változtattunk.

Születés...

...sajátságos módon egész kiskoromban születtem, 1932-ben.

...a Sándor név...

...mért is hívnak Sándornak? Mert a családban volt Sándor, eleve nagyapám is Sándor volt, aki fehérvári családból származott. Ott a Budai úton laktak, és a szomszédjuk egy bizonyos Ney család volt. Nagyapám a Ney családnak a fiával, Dáviddal, fiatal korában nagyon jó barátságban volt, mind a kettő basszista volt, és együtt jöttek fel Budapestre, szinte kézen fogva, próbát énekelni az Operába. Mind a kettőt fölvettek. Nagyapám hazament, és mikor elújságolta, hogy fölvettek, akkor ráförmedtek, hogy csepűrágónak itthon nincs helye, vagy csepűrágás, vagy-vagy... ...Ney Dávid⁴ az Opera vezető basszistája lett⁵, nagyapám meg a továbbiakban is szólót művelt.

...Tovább a Sándorról: nagyapámnak az egyik fia az a Lajos volt, aki az én apám. De a másik fia szintén Sándor, aki végigcsinálta az első világháborút, az első és második világháború között megtartotta a rangját, nem tették ki tartalékos állományba, a Ludovika Akadémián tanított közgazdaságtant. Így lett aztán Horthy gazdasági hivatalának a vezetője... ...aztán amikor jött a második világháború, akkor ő már idős volt, de azt azért még el tudta érni, hogy Kőszegre felvegyenek.

4

http://hu.wikipedia.org/wiki/Ney_D%C3%A1vid_%28opera%C3%A9nekes,_1842%E2%80%931905%29

⁵ <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC10888/11260.htm>

*

Németh Sándor ezredes és felesége, Vilma.
Németh Sándor ezredes az első világháború után a Ludovikán
tanított, a Várban gazdasági hivatalt vezetett.

szülők

Apám...., nagyon szeretett korcsolyázni, és egy ízben eltörte a lábát. Ez aztán olyan szempontból végzetes volt számára, hogy két alkalommal is el kellett sebészileg törni, mert nem gyógyult rendesen, és eztán két járógépet kapott. Apámnak is nagyon szép hangja volt, bariton.

Az OTI-ban dolgozott, nyugdíjba menetele előtt már főtanácsosi címet kapott. 1940 végén, 53 éves korában halt meg, 1941 elején temették el az Új Köztemetőben. Ekkor 8-9 éves voltam.

Anyám 1899-ben született, és az első világháború alatt a Haditermény Vállalatnál, később a Közép-Duna Jobb Parti Árvíz- és Belvízmentesítő és -levezető Vállalatnál dolgozott Budafokon. 1977-ben halt meg. Még látta az unokáját, Zoltán fiunkat, naponta nálunk volt.

Szüleim általában szerették a zenét, de kifejezetten zenei irányultsága egyiküknek sem volt.

Apám a kor betegségét kapta el, a tbc-t. Ennek következtében anyám kiköltözött velem Érdre. A nagybátyám, anyámnak az öccse építkezett Érden, már éppen hogy készen volt a ház, és mi odaköltöztünk, elkülönülve apámtól, hogy meg ne kapjuk a betegségét. Így kerültem Érdre.

A Tusculanum telepen laktunk, ahol még elemi iskolába íratnak be. Eztán kerültem négy év után Kőszegre, mert akkor ott kezdődött az első gimnázium.

Kőszeg reál gimnázium volt, ahol általános és klasszikus műveltséget is tanultunk, pl. latinul is, németül is.

*

A Németh szülők a kis Sándorral, 1934. augusztus 6.

*

A Németh házaspár, a kis Sándorral 1935. október 2.

Általános/elemi iskola

1939 szeptember elsején volt az első tanítási nap, Bálintfiné volt az első tanítónőm. A másodikban Sass József –, Sass Sylviának az apja – volt a tanítóm; Kaposi Mária a harmadikban, Bálintné a negyedikben.

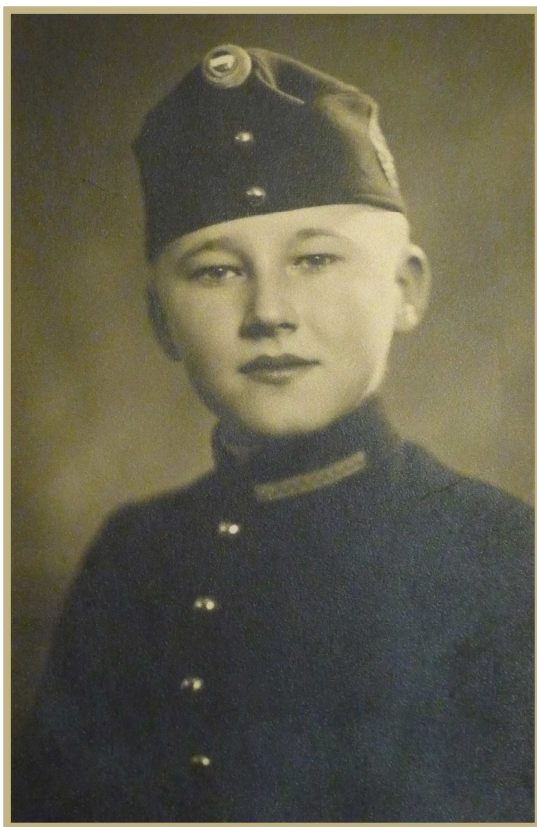

*

Körülbelül 10-12 évesen

Katonaiskolában, a hadifogságig

Kőszegre fölvettek, egyrészt bennem is volt hajlandóság a hadi pálya iránt, és a családban ez szinte hagyománynak számított; másrészt így jött ki jól anyagi okok miatt. Apámat két éve temették, és Kőszegen a tanulás ingyenes volt, a családnak csak a fehérneműt meg a tisztálkodó szereket kellett beszereznie.

*

Németh Sándor, a kis kadét, elsőéves a kőszegi katonaiskolában, 1943.

Kőszeg a harmincas, negyvenes évektől angol típusú intézetté kezdett átalakulni, ami már sokkal élhetőbb volt, mint az, amelyről Ottlik Géza írt.

Az, hogy Kőszegről sok mindent elmondtak az átkos rendszerben, hogy a fasizmus melegágya, nemcsak Kőszeg, hanem a többi katonaiskola is, mindent mondtak, csak éppen jót nem... ...én 1943 szeptembere óta – egészen addig, míg a nyilasok meg nem jelentek Kőszegen... – nem emlékszem, hogy előtte bárki, tiszt, vagy aki tanárom volt, bárki politizált volna, és azt, hogy zsidó, senki nem ejtette ki a száján. Nem volt zsidózás.

A nyilasok megjelentek (1944-ben) a kőszegi katonaiskolában, és odaállt egy nyilas tiszt, karlendítéssel tisztelgett, ezt mi a hagyományos tisztelgéssel viszonzottuk, ami bizonyos ellenállást fejezett ki.

Ez az időszak nagyon kemény haditudósításokat hozott.

Előtte már a rádióban október 15-én elhangzott a Horthy-féle proklamáció, amit Tavaszy Sándor olvasott be; ezt az iskolában kihangosították az udvarra, és mindenki hallotta.

Így alakult aztán, hogy amikor közeledett a front, fölszámolták az intézetet.⁶

⁶ KAZINCZY LÁSZLÓ: „Sorakozó...”, *Kézirat gyanánt*, 1997.

Németh Sándor neve a 132. oldalon a II. évfolyam növendékei között szerepel

*

A kőszegi központi pályaudvaron beállt egy szerelvény, amiben marhavagonok voltak, volt talán két-három harmadosztályú nyitott-peronos kéttengelyes kocsik, na abban voltak a növendékek meg a tiszti kar külön kocsiban. A csomagtartón ágyaztam meg magamnak. ...eljutottunk a vonattal Göpfritzig – ez 1945 januárja volt –, aztán gyalog mentünk tovább hetekig, és megérkeztünk hosszas huzavona után Grafenauba.

*

Előnyt kellett biztosítani a frontra menő vonatoknak, Sankt Pölten pályaudvarára beérkeztünk, fűtés nem volt a kocsiban, hanem oda volt állítva középre egy kályha, viszont elfogyott már a tüzelőnk. A menetirány szerinti bal oldali vágányon állt egy szerelvény, ami tele volt német brikettel. A tetején valami fehér látszott, de nem hó, hanem oltott mészh, azzal védték, hogy jobban észrevegyék, ha hozzányúlnak.

Akkor pillanatok alatt: egy srác nézett a kocsik alatt, hogy német járőr nincs-e a közelben, két srác át a szeneskocsira, és dobálták át a szemet. Közben beállt a másik vágányra egy szerelvény. Marhavagon állt meg mellettünk. Nyolc ló, negyven ember: ez volt fölírva a vagonokon – és a ruhákon sárga csillag. Ezek hallották, hogy magyarul beszélünk, és mondták, ha Istent ismerünk, adjunk egy kis élelmiszert, darabka kenyeret, akármit. Mi úgy jöttünk el Kőszegről, hogy legtöbbünknek, nekem is ott volt a nagybátyám, és csomagoltak az útra. Mindenki adott valamennyit, és amit sikerült megmenteniük, aranytárgyakat, mutatták, hogy adunk aranyat érte – senki nem fogadott el semmit. Senki. És erre én büszke vagyok. És azok, akik erről az intézetről meg a többiről mindenfélét mondtak, azok nem tudnak ilyen esetekről... ... azóta is sokszor eszembe jut, hogy vajon mi lett velük, túléltek-e?...

Egy alkalommal álltunk a nyílt pályán, holdfényes éjszaka volt, a hold oldalról világította meg a szerelvényt, a szerelvény árnyékát a mezőre levetítette. Légiriadó volt. Jöttek a vadászgépek, és végiggéppuskázták az árnyékot. Szerencsénk volt, senki nem sebesült meg.

Ezek után két táborban voltunk, az egyik Éger volt, a mai Cheb, hatalmas nemzetközi tábor, ott több ezren voltak. Naponta 8-10 légitámadás, olyankor rohantunk ki a futóárkokba, aztán vissza, ennek megfelelően volt az alvásmennyiség, mert éjjel több légiriadó volt, mint napközben. A következő tábor Göpfritz volt, ott a közelben volt egy francia tábor, kb. 300-400 méterre tőlünk. Egy légitámadás során (Lightning vadászbombázók), fölöttünk kezdtek löni, és a francia táborban okoztak pusztítást.

Tekintettel arra, hogy közeledett az orosz front, és nem akartunk orosz fogságba esni, hanem inkább amerikaiba, gyalog indultunk el nyugat felé. Volt egy kis termetű fiú, akin látszott, hogy sántikál, valami van a lábával. Ambró doktor, az intézeti orvosunk is velünk volt (még), ő leparancsolta a fiú lábáról a bakancsot; az a láb csupa vér volt. Akkor megnézték a hátizsákját, amiben találtak egy követ,

azt a fiú Magyarországról hozta magával, hogy emlékeztesse a hazájára. Ettől a súlytól meg kellett szabadulni, és aztán pár napig a mögöttünk jövő szekerek egyikén utazott. Ez a menetelés kb. két hétig tartott, és általában napi 30 kilométert tettünk meg. (Volt egy gulyásagyunk, lovakat is vittünk magunkkal)

Valamelyik bajor egy padlásablakból rálőtt a bevonuló amerikaiakra, és mivel sötét ruhást láttak, és nekünk is sötét egyenruhánk volt, akkor úgy gondolták, hogy az közülünk lehetett. ...Elöl ment egy tank, a lövegtornya visszafordítva hátra, mögötte haladt egy teherautó, amin a fele társaság rajta volt, kétoldalt egy-egy dzsip, a géppuska ráirányítva a teherautóra, akkor még egy tank. Megint a másik fele a mi társaságunknak, és ezt a egészet zárta egy olyan félhernyóalpas csapatszállító kocs, aminek a fedélzeti géppuskája szintén ránk irányult. Mi ihaj-csuhaj jól éreztük magunkat... ..na így mentünk be Grafenauba, és onnan elvittek minket – végül is a Military Government of Germany főhadiszállására (ez Nürnbergben volt, életemben akkor mentem először autópályán), ez a németországi katonai parancsnokság, ahol letárgyalták az ügyet, és valahogy kibogozták, hogy mégse mi voltunk, akik lőttek.

Ezt az egészet megelőzte egy dolog: egy völgyben volt egy másik átmenő fogolytábor, ahol először voltunk, ez március vége felé lehetett. A hó már kezdett olvadni, és a víz lefolyt a völgybe, a völgyben volt a fogolytábor, gondosan körülvéve szögesdróttal, gondosan fölállítva a négy sarkára az őrtornyok, géppuska lefelé irányítva. Ami meglehetősen kellemetlen élmény volt: álltunk a vízben bokáig, másfél nap, négyen egymásnak támaszkodtunk, volt pokrócunk, azt magunk köré tekertük. Volt az egyik srácnak még otthonról a zsebében az a régimódi kockacukor, az a szép nagy, azt reggelire elnegyedelte, negyed kockacukor reggelire, délre megint, ez így ment másfél napig, ott álltunk, moccanni nem lehetett, mert volt egy katona, nem közülünk való, egy felnőtt, aki a dolgát végezni odament a drótsövényhez, és puff, fenébe lőtték, ott fordult fel. Az amerikaiaknak... mert sokan összevetették a ruszikkal, hogy dáváj szudá, meg ugye zabrá, meg... volt egy domb, ennek a völgynek a

közepén, és a velünk lévő tiszteknek a holmait le kellett rakniuk oda, a domb tetejére, ebből az amerikaiak kiválogatták, ami nekik megfelelő. Volt olyan, amelyiknek 4-5 fotómasina volt a nyakában, a karjukra, ami ráért, 3-4 óra, volt, akinek a bokáján is, vékony bokájú lehetett, a nadrágja fölcsúszott, ott is látszott óra. Ami már nem kellett nekik, egy Sherman páncélost⁷ felhívtak oda, a domb tetejére, az fordult kettőt, és annyi. Szóval... erről ennyit.

Németországban egy német parasztnál végigdolgoztam a teljes gazdasági évet, ami több dologból tevődött össze: a fiatal ökröknek a betanításán, a hámba szoktatásán kezdve, és ez veszélyes volt, mert klumpa volt a lábamon, azok a tinók meg jobbra-balra ugráltak, és hárá a lábamra... akkor az... egészségtelen lett volna módfelett. Ettől kezdve aztán szántás-vetés stb., stb., egészen addig, míg jött a tél, és odaállt egy motoros fűrész, és a farönköket kellett feldarabolni. Ki vágja föl? Én vágtam föl 13-14 évesen (körfűrész volt, önjáró masina, fagázzal működött). Onnan kezdve, mikor elment a fűrész, felvágni aprófává, felrakni, ahogy a paraszt kérte. A bajorok érdekes módon nem keresztbe rakják a kévét, hanem kúpba: az egyik kévét leállítják, a kalászkok alatt lehajtják, és arra ugyanígy körbe raknak 11-et, és végül a tetejére ráhúznak egyet tizenkettediknek. 13 kéve van egyben.

⁷ <http://www.masodikvh.hu/haditechnika/pancelosok/harckocsik/amerikai-harckocsik/2288-m4-sherman-sorozat>

Hazatérés

1946. december 16-án jöttem haza Németországból, a kőszegiek külön jöttek. Egy menekültlistán anyám húga meglátta a nevemet a passauai láger lakóinak névsorában, oda eljött értem. Ez január 6-án volt, elhozott Passauból, Perachba mentük, ahol azzal, amim volt (ruha, tárgyak, stb.) jártam a parasztokhoz hamsterolni (cserélni ételre dolgokat).

A paraszt, akinél laktunk, megengedte, hogy a kiszáradt fákat kivágjam, ez a szakadék alján volt, onnan vittem fel a házba. Mikor onnan hazajöttünk, egy teljes téli tüzelőanyag maradt ott. Jártam az erdőt, megismerkedtem a gombákkal, ebben a németek segítettek, körülbelül 5 kg szárított gombát hoztam haza. Egy vagonban jöttünk, ahol sokan voltunk, és akadt köztünk olyan is, aki meglopott (a szerszámos zsákomat vitte el [bárónő volt az illető...]); mikor megérkeztem, felmentem az Alkotás utcába anyámhoz, ő nagyon örült, hiszen két éve nem tudott rólam semmit. Míg meg nem nősültem, anyámmal laktam. Innen jártam a Kiss János altábornagy utcai Tanítóképző általános iskolájába.

Születésem dátuma okán (október) vesztettem egy évet, sőt még kettőt a németországi tartózkodással, ezt be akartam hozni. Nyáron tanultam, ősszel vizsgáztam, így a harmadik gimnáziumot letettem, és mentem a Petőfi Gimnázium negyedik osztályába. Volt olyan időszak, hogy hetekig nem mentem el otthonról, mert tanultam.

Kőszegiek találkozója

Az emléktábla-avatás után Kőszegen, 1998-ban⁸

Hátul balról: Kellényi Kálmán, ?, Szentpétery, Bartosiewicz, Tepliczky, v. Sólyom Zoltán (kőszegi), **középen:** Kellényi Lóránd, Szabó Árpád, Czelnai, Tímár, Tornai, Mischinger, Tornainé (Borika), Németh Sándor (kőszegi), **elől:** Szabóné (Rózsai), Tepliczkyné (Magdi), Kellényiné (Anna), Nemeskéryné (Médi), Czelnainé (Kati), Nemeskéry Attila

⁸ <http://mek.oszk.hu/08700/08764/> *Díszmenet, A gróf Károlyi István Honvédtiszti Fiúnevelő Intézet növendékeinek emlékkönyve*

Kórusok, felvételi az első kórusba

Azt már említettem, hogy kiskoromban születtem meg, de egyedül – szóval nem volt ikertestvérem, mint ahogy Radnótinak lett volna, ha születésekor nem hal meg édesanyjával együtt –, apám beteg volt, nem lett több gyerek, a Németh család bennem csúcspontosult akkor. Az érdi dolgokról nemigen lehetne többet mondani, de a gimnázium már érdekesebb...

Most tehát vissza a gimnáziumba.

Én évvésztés voltam, mert eleve októberben születtem, tehát egy évet vesztettem, és aztán még következett két év németországi kinttartózkodás. 1949 nyarán letettem egy egész évet úgy, hogy ősszel vizsgáztam belőle, és így kerültem a Petőfi Gimnáziumba. A gimnáziumban színvonalas zenei és kulturális élet folyt, volt egy nagyon jó fiúkórus. Annak következtében, hogy a gyerekek hangja elkezdett mutálni, nem énekelhettek tovább, így átalakult férfikarrá. Az énektanárt elbocsátották, és attól fogva én vezettem a kórust, bár még akkor nem tudtam kottát olvasni... Ezt valahogy át kellett hidalni, ezért elmentem általam ismert kórusokhoz, ott megtanultam az összes szólamot, és az énekkarnak azokat betanítottam, és férfikarként folytattuk a munkát.

A Petőfi Gimnáziumban el kellett menni év végén mezőgazdasági munkára, és csak akkor kapta meg az ember az érettségi bizonyítványt, ha ledolgozta azt a bizonyos időt. Mondtam az énekkarban, hogy nekem mezőgazdasági munkára kell menni, nem tudok énekelni – valami nagy kórusverseny volt abban az időben –, a kórusból telefonáltak hogy Németh Sándort engedjék el, és kénytelenek voltak, így ezért a kukorica kapálását nélkülöm fejezték be. Azért volt egy jó hozadéka, mert az első este olyan jó gulyással kínáltak meg, de olyannal... mert volt abban marha, birka meg sertés, hogy hát én kezicsókolomot köszöntem neki. Most is jól emlékszem rá; azóta én is főztem olyat, ami lehet, hogy még finomabb volt, mint az a régi...

Volt egy srác, valamikor 49-ben, nálunk énekelt, és egy amatőr kórusban is, még hozzá az óbudai Pamutkikészítő Gyár énekkarában, amelynek Kabdebó László volt a vezetője. Bekerültem ebbe az énekkarba. Ez valamikor novemberben volt, és a következő fellépés december elején a Zeneakadémián, ahol nekem szólót kellett énekelnem. Utána Fehérvárra mentünk, már nem tudom pontosabban, hova, valamelyik gyár művelődési házában léptünk föl, egy kamarakórus ment a kórusból, egy válogatott társaság, ...hát... nem benne voltam abban is?...

...Az óbudai Pamutkikészítő kórusa betagozódott a Textil-szakszervezetek Központi Énekkarába. Ez utóbbi kitűnő együttes volt, vezetője egy bizonyos Munkácsi, akit arról lehetett megismerni, hogy olyan volt a feje, mintha kisuvickolták volna, teljesen kopasz, mintha egyáltalán nem is nőtt volna haja...

A Honvéd Együttesben

A Textil-szakszervezetben volt egy énekkari tag, aki ismerte Kiss Istvánt, aki a Honvéd Együttesben⁹ volt karnagy, és így kerültem a Honvédba. Éppen Kiss István hallgatott meg; háromszor volt szobai meghallgatás, a negyedik színházteremben. Egy bírálóbizottság ült a nézőtér közepe táján – Forrai Miklós volt a bírálóbizottság elnöke –, én pedig a színpadon énekeltem egy áriát, skáláztattak. Húszévesen *kontra b*-t énekeltem. Középiskola alatt, érettségi előtt vettek fel a Honvéd Együttesbe.

Forrai Miklós kérdezte, mikor tudok munkába állni. Mondtam, hogy előbb le kell érettségiznem. Mikor érettségizik? Akkor július 1-jén jelentkezzen.

⁹ <http://www.honvedart.hu/a-honved-egyuttes-tortenete/>
http://hu.wikipedia.org/wiki/Honv%C3%A9d_Egy%C3%BCttes

Közben bevonultam a hadseregbe, ahol rögtön levágták a hajamat. Két napig voltam katona, mert jött a kikérőm, hogy rám a Honvéd Együttesben van szükség. Így hát elengedtek...

Kottát olvasni a Honvéd Együttesben tanultam meg, mert ott kezdetben napi két szolfézsóra volt. Forrai Miklós irányított bennünket, aki a zeneakadémiai karvezető tanszak szolfézs anyagát tette át hozzánk, azt kellett tanulnunk, és év végén a szabadság előtt vizsga volt. Kettesével mentünk be vizsgázni, és akkor *bicinium*-okat kellett énekelni, lapról olvasni, elméleti kérdésekre válaszolni, meg mindent. Ez annyira komoly volt, hogy aki nem felelt meg a szolfézs vizsgának, annak felmondtak.

Soós Sándor volt a honvédségi kórusoknak az egyik szervezője¹⁰. Én egyébként nem tartozom a kiváló lapról olvasók közé, már csak azért sem, mert átkerültem az Operába... ott tanuló karok stb. Ott mindent kívülről kellett tudni: újra meg újra elismételtük ugyanazt, huszonötször, ötvenötször is, ha kellett. Aki ott lapról tudott olvasni, az unatkozott és visszafejlődött. Hát minek olvassam le, mikor ezt huszonötször elénekeljük...

A Honvéd Együttesben 1952-től 1974 októberéig énekeltem.

¹⁰ <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/16792>

*

Valahol két fellépés között elakadt a hóban a Honvéd Együttest
szállító busz...

*

1953-ban az Astoriánál, az Észak-koreai Hadsereg együttesének látogatásakor

Egyszer Sopronban léptünk fel a Liszt Ferenc Teremben, és mivel ez határsávnak számított, gyakoriak voltak az ellenőrzések. ...Pillanatokon belül elterjedt a városban, hogy az ávó megszállta a várost. Valamelyik hülye úgy találta ki, mert kék paroli volt rajtunk, de nem géppisztoly, hanem hárfa volt a parolin. Ott tartottunk egy *a capella* koncertet a Liszt Ferenc Teremben. 15-16 kórusmű szerepelt a műsoron, végül 21 számot énekeltünk el... Amikor lejöttünk a műsor után, már szálltunk be a buszba, és még mindig hallottuk a vastapsot. Olyan felemelő érzés volt... de nem csak ez a koncert.

...Itt volt 1955-ben az Alekszandrov Együttes vendégségben, és a Szvjesznyikov-kórus, meglátogattak bennünket, mi elénekeltük nekik az „Ej, uhnyem”-et – mikor elhangzott, egy ideig néma csend volt... aztán kirobbant a taps, el voltak ragadtatva tőlünk. Pedig ők se voltak ám akármilyenek.

1956 őszén Kínában szerepelt a Honvéd Együttes.

Kína előtt elbúcsúztunk a budapesti közönségtől. A Nemzeti Múzeum lépcsőjén Kodály: *Nemzeti dal*-át énekeltük, talán tízezer vagy még több ember előtt (mindenhol emberek lógtak, a kerítéseken, a fákon...). Tömve volt a környék. A *Nemzeti dal*-t Kodály a Honvéd Együttes férfikarának írta. Háromszor énekeltük el, mert a közönség őrjöngött.

Előtte való nap a Károlyi-kertben tartottunk koncertet, ahol műsoron volt Sztravinszkij műve, az *Oedipus Rex*, két részben *a capella*-k, Bartóknak Az *elmúlt időkből* című háromrészes kórusa és Kodály *Nemzeti dal*-a. Már a Kálvinon mentünk haza, mikor még hallatszott a vastaps.

...1956-ban elutaztam Kínába a Honvéd Együttessel, közben volt a forradalom, amiről kint is tudtunk. A turné után felajánlották, hogy kezdjünk újabb turnét, míg itthon rendbe jönnek a dolgok. Arról is volt szó, hogy lépünk föl Moszkvában.

*

1956-ban, Kínában

Olyanokat suttoztak, hogy az orosz, a szovjet katonák azt hitték, hogy Szuezen vannak... Nagy volt mindenütt a bizonytalanság...

...Mindenki nagyon rossz lelkiállapotban volt a kórusban, a felkéréseket elhárítottuk, és ezt a vezetésben egy kicsit zokon is vették... Itthon a határon levettük a vállunkról a vörös csillagot, minden katonai jelzést – a Honvéd Együttes az állam által a százharminchat fős Alekszandrov Együttes mintájára létrehozott

hetvennégy fős együttes volt, tehát az állam jelképeit viseltük a vállunkon.

Kevés idővel utána a Honvéd Együttes átmenetileg megszűnt, az egész férfikórust elbocsátották. Ezután a Filharmóniához tartozó Állami Férfikarban énekeltünk... A zenészek a Rádióba, az Operaházba, az Állami Hangversenyzenekarba léptek át, elmentek tanítani... vagy külföldre távoztak, disszidáltak...

*

A Honvéd Együttes egyik hangversenyén, az 1960-as években

1958-ban ismét visszavették a kórust (szigorú válogatás után) a közben újra megalakult Honvéd Együttesbe. Idáig Állami Férfikarként működött a kórus, és egy az egyben kerültünk vissza a Honvédbe.

*

A Honvéd Együttes szereplése során,
Egyiptomban – a sivatagban, két fellépés között

*

Egyiptom, Kairó, Tahrir-tér, Operaház
(Németh Sándor fotója)

A zene hatása

Végül is az Operában szűk huszonöt évem telt el, a többivel együtt ez összesen ötvenegy év hivatásos éneklés, ami színpadot jelent, de az opera megfertőzött olyasmivel, hogy ha hallok valamilyen zenét, nem minden alkalommal, de gyakran, képek jelennek meg előttem és történetek. Pl. énekeltük Gounod *C-dúr misé*-jét, annak egy egész forgatókönyvét dolgoztam ki, s ebben a miséből rekviem lesz, mert először úgy komponálta meg Gounod, hogy nem fortissimóval fejezi be, hanem nagyon gyöngye pianissimóval. De hát ahhoz ismerni kell a zenét, hogy az ember erről bővebben beszéljen...

Aláéneklés segítségként

...Volt egyszer ilyen, méghozzá operaelőadáson: az egyik srác, egy basszista, előtte már panaszkodott, hogy nem jól van, és megbeszéltük, hogy én besegítek, és akkor szép halkán elkezdtem ráénekelni, ő is felerősítve érezte magát, és akkor már pár ütem volt... (Szerencsére nem volt magas a hangfekvés, mert én mélybasszista vagyok; szóval lefelé tolódtam el *kontra é*-ig, 19 éves voltam a felvételin, és *kontra b*-t énekelttem, nálam lefelé tolódott el a dolog.)

Az Operához

Az Operához 1975 márciusától kerültem, addig postás, újságkihordó voltam. Kisegítőként szerepeltem a rádió énekkarában; meg a HVDSZ-nek volt egy férfikara, ehhez toborzást csináltak, ebben is részt vettem. Üzemről üzemre jártam, az énekkarnak toborozni embereket, kórusokat kerestem fel.

A Honvédtől kirúgtak, aztán később az Opera...

Lukács Miklós volt az igazgatója, akinek töviről hegyire elmondtam, mi történt, erre megfogta a vállamat, és kijelentette: kedves barátom, köztünk a helye.

...találkozások híres előadókkal

Volt egy operai előadás, Paul Robeson vendégszerepelt Magyarországon (1956-57-ben?), és a kórus is fellépett; Robesonnak nagyon tetszett a kórus előadása, néger spirituálékat énekeltünk.

Akik a 70-80-as években ott voltak az Operában, vagy valamilyen előadásban rész vettek, a nagy előadókat szinte mindet láttam, hallottam.

Néhány név kiragadva: Simándy József, Székely Mihály. Ernest Ansermet, a francia karmester.

Christoph von Dohnanyi a milánói Scalában vezényelt: a rádió kórusával Schönberg: *Mózes és Áron* c. operáját csináltuk a Scala kórusával együtt, ezt Christoph von Dohnanyi vezényelte, erről felvétel is készült – a Rádió Énekkarával ott voltunk, két és fél hónapig, összesen nyolc előadást tartottunk.

Aztán akik Budapestre jöttek, karmesterek — vagy pl. José Carreras – az Erkel Színházban, a *Lammermoori Lucia*-ban.

Kórusok

1949-ben kezdtem énekelni kórusban, mostanáig is, hatvan-valahány év, ez alatt párhuzamosan amatőr kórusok is voltak: pl. a Rózsák terén lévő Árpád-házi Szent Erzsébet plébániatemplom kórusa; a Pedagógus Kórus, amellyel Máltán is jártam.

Máltára egészen odaszoktam, voltam ott a Tabán-férfikarral, ami nagyon jól sikerült. Megnyertük a versenyt, a nagydíjat is, utána a szálloda halljában elkezdtünk halkán énekelgetni kórusműveket –, áramlottak le a vendégek, telt ház lett a hallban. Az igazgatóság hozatott mindenfélét, enni-innivalót, mert fellendítettük a forgalmat – ezt csináltuk két héten keresztül, jól éltünk.

Három kórusból közös megegyezéssel jöttem el, mert hát voltam én és az énekkar... de ez óhatatlan, és nem azért, hogy ők voltak a gyöngék, de egy operai hang... ott szólni kell, nincs mese...

végeredményben sajnálom, mert mind a három énekkart, ahonnan közös megegyezéssel eljöttem, szerettem.

Szívesen énekelt darabok

Otello – San Margarethenben is van egy olyan szabadtéri színház, ami ideát van, köfejtő, csak más, mert az olyan, mint egy gigantikus bombakráter, ott énekeltük az *Otello*-t. Főpróba után odajött hozzám a német rendező, és megköszönte, hogy ott volt, merthogy nem csak énekeltem, játszottam is a színpadon.

Schubert-dalok, *A halál és a lányka*, *Nabucco*, *Aida*. A mély basszusnak megfelelők... Sarastro-áriák... Halévy: *A zsidónő*, basszus ária. *Bánk bán* – ezzel szerettem volna befejezni a működésemet, de az ügyelő azt mondta, hogy már megoldották...

...csak néhány alkalommal énekelt darabok:

Műsordarabok, pl. a Janaček: *Ravasz rókácska*, amit kétszer, vagy háromszor énekeltünk;

Szabó Ferenc írta (Borgulya András fejezte be) a *Légy jó mindhalálig* című operát, az Erkel Színházban pár, talán 5-6 előadás volt belőle.

Ezeket kívülről kellett tudni. A kórus tevőlegesen részt vett a történetben.

Magánélet.

Házasság, gyermek, özvegység, nehézségek

Szerelem – szerelmek, azok voltak, erről nincs mit mondani. Hát volt egy igazi, és *közötte* néhány apróbb is.

Ez végeredményben olyan közvetett dolog volt, mert jártam föl Marsall Laci¹¹ barátomhoz –, aki később Kossuth-díjas költő¹² lett, nemrég volt a temetése –, ő valamilyen módon ismerte a volt feleségemet, és tekintettel arra, hogy mindig rossz volt az arcmemóriám, végül is háromszor mutatták be nekem, olyannyira háromszor, hogy végül aztán feleségül vettem.

*

Németh Sándorné Dombrádi Margit

¹¹ http://hu.wikipedia.org/wiki/Marsall_L%C3%A1szl%C3%B3

¹² <http://pim.hu/object.0a1f6dd1-5c63-43a3-b5c3-7be951e5f2af.ivy>

Dombrádi Margit volt. Köztünk szólva Gitta. Brassóban született, Sepsiszentgyörgyön éltek, amikor volt a bécsi döntés,¹³ átjött Magyarországra a Dombrádi család... a nagyobbik lányt vettem el feleségül.

Ő több mindent dolgozott, a Knézits utcai katolikus gimnáziumba járt, ott érettségizett. Utána dolgozott bölcsődében, több helyütt, aztán végül elvégzett egy laborasszisztensi tanfolyamot (a könyvek még megvannak otthon, hogy miképpen kell kutyulni ezt-azt, mólsúly meg ilyesmi...) Azt elvégezte, és az Állat-egészségügyi Kutatóintézetben dolgozott közben.

*

Németh Sándorné munka közben

¹³ http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A9csi_d%C3%B6nt%C3%A9sek

A minap találkoztam egy nővel a Margit körúti rövidáru üzletben, és rám szólt, hogy én magát ismerem, mert a maga felesége az Állategészségügyi Kutatóban dolgozott.

Esküvőnk: 1955. október 26-án volt a polgári esküvő, az egyházi november 5-én, kellőképpen ünnepeltünk november 7-e előtt... ..ez a felső Krisztinavárosi templomban volt. Vacsora a Központi Tisztiházban, a hangárban (ami azóta megszűnt, mert egy bank van most a helyén, és a bankosok leradírozták) – tudniillik, hogy utólag építették hozzá azt a hangárt, ott sok minden volt, koncertek... ..ott volt élet...

(...Egyszer bementem a bankba, és mondtam, hogy ez volt az első munkahelyem 1952-ben, szét lehetne-e kicsit nézni, és hát körülnéztem, fent nem voltam az emeleten, a színházteremben, mert hát onnan indult, ott lett eldöntve, hogy fölvesznek. De teljesen megváltozott minden, mindent átépítettek, a régi helyiségek nincsenek meg...)

Várfok. – ...A Városmajor utcában laktunk, a második emeletre nősültem be 1955-ben, majd 1956-ban elutaztam Kínába a Honvéd Együttessel, közben volt a forradalom, amiről kint hallottunk híreket.

Amikor hazajöttem, a feleségem cinkos, hamiskás mosollyal levitt a földszintre, ahonnan disszidált egy házaspár – az apósom, úgy emlékszem, nyolcezer forintot fizetett nekik a lakásért –, és azóta ott laktunk, utána pedig lakáscseréről tájékozódunk, és akkor olvastuk ezt a Várfok utcát. Nos tehát a Városmajorból a Várfokba... tettünk egy kanyart, és már ott is voltunk.

Akkoriban egy kiló kenyér 3,60, a hús, a sertéscomb 20, a karaj 30 Ft volt. 2,70 a párizsi, egy liter tej 3 Ft-ba került, a kifli 40 fillér, és volt 1 és 2 forintos fagyi...

Fiunk, Zoltán, 58-ban született. Jogot végzett.

A feleségem is betegeskedett, ez lett a nagy baj előzménye... Sajnos 1974-ben jött egy agyvérzésszerű dolog nála, aminek következtében a bal oldala lebénult, és ez december 23-án történt – hát mikor máskor történt volna –, akkor a János kórházba került; torna stb. Én is igyekeztem, amennyire tőlem telt: csináltuk, amit előírt a tornatanárnő. Kapott botot, azzal már tudott menni, támaszkodott rám is, meg a botra is. A szomszéd házban volt egy hely, a Várfok borozó, lementünk oda egy-egy vasárnap. Aztán 1975. február 8-án szintén oda készültünk, de rosszul lett, rögtön hívtam az orvost... szívmasszázs stb. Mentők... és...

Farkasréten temettük el.

Éppen ezzel egy időben történt az, hogy elküldtek a Honvéd Együttesből, mert az NDK-ban azt találtam mondani, hogy ki volt az az okos ember, aki így osztotta ketté Németországot, hogy az egyik oldalra csak a kapitalisták, a másik oldalra csak kommunisták jutottak. Mert voltak ott német tisztek, két ezredes, két alezredes és egy százados meg még mások... ..tudom, hogy ki volt a Stasi-s, róla tudom... Mondták: a németek szabadok, nálunk mindenki váll a váll mellett áll, harcol a szocializmusért. Erre mondtam: hát belelátok az emberek fejébe?... Ez eléggé kellemetlen időpont volt, mert akkor ülték meg az NDK fennállásának 25. (1974) évfordulóját¹⁴, és kvázi én rácsináltam az ünnepi asztalra. Tehát hazamentünk. Tárgyalás, és a születésnapom előtt egy nappal, október 1-jén meghozták a döntést, hogy kirúgnak. Aztán, én ostoba, elmentem a munkaügyi bíróságra, amely annak idején ott volt az Astoria mellett a Kossuth Lajos utcában, azt hiszem, épp az Astoria melletti házban volt. A lényeg az, hogy megvolt a tárgyalás, a bíróság visszavonult ítélethozatalra. Én kimentem, és abban a pillanatban rágyújtottam egy Kossuthra, a

¹⁴ A KGST és az NDK fennállásának (1949. október 7-én alakult) 25. évfordulója.

Kossuthot csak félig tudtam elszívni, amikor hívtak vissza: ez alatt az idő alatt megtárgyalták a dolgot, ellenvélemények stb., leírták egy 3-4 oldalas papírra, aláírták, lestemplizték – ...na mondom, ez a magyar igazságszolgáltatás...

...Szóval dolgozni kellett, mert ki voltam rúgva, hát elmentem újságkihordónak. Szerencsére akkor még működött, nem adták el a krisztinavárosi postapalotát, onnan jártam ki. Olyasmi is előfordult, hogy a rádiókórossal – mert bár felvenni nem voltak hajlandók, hiszen politikailag kétes elem voltam, de mint kisegítőt alkalmaztak – este tíztől hajnali kettőig a Mátyás-templomban hanglemezfelvétel volt, utána lementem haza, a VárfoK utcába, négy órakor pedig már keltem is fel, indultam a postára. A járatot nem ismertem, macerás volt az első időkben, de a végén már háromnegyed óra alatt elintéztem az egészet, mert szinte fejből tudtam a címeket. Ezt csináltam öt és fél évig... Ilyenkor persze jöhetnek nem várt kiadások. A révfülöpi ház miatt például: a felét ugyanis ki kellett fizetni, és megesett – sőt nagyrészt az esett meg –, hogy többet fizettem ki sárga csekken, mint amennyi bevételem volt. A fiamnak azt kellett mondanom, hogy nincs itthon semmi, de azért ne keseredj el. Találtam otthon régi érméket, azokat eladtam, áron alul, néha abból lett vacsora... Akkor még élt a feleségem húga, a sógornőm, és ő is besegített ilyenkor. Nagyon nehéz időszak volt ez, a fiam akkortájt tizenhat éves lehetett, és hát... mondhatni, a legrosszabbkor érte az egész: egyrészt az anyja halála, másrészt meg ez a nélkülözés – mert bizony nem tudtam azt nyújtani neki, amit szerettem volna.

A fiaméknak két lányuk van, az idősebb, Helka kert- és tájépítő mérnök, a Corvinuson végzett, most Bécsben él; a kisebbik Flóra, kertészmérnök: ő itthon van, az egyik város-üzemeltetési osztályon dolgozik. A menyemmel jól kijövök; inkább belső életet él, és ilyenek az unokák is... Zoltán fiam jogász, elfoglalt, sokat dolgozik.

Nők, kapcsolatok

Feleséget?... Nem. Volt társ. Volt azért... Egy kapcsolat tartott hosszabb ideig, de erőszakos volt... erőszakos volt, és én azt nem állhattam... Azzal végződött a dolog, hogy javában készültem Révfülöpre, ő pedig ott volt fönn nálam, az istennek nem akart elmenni, és végül is – szóval nem szépen váltunk el... Azóta nem beszéltünk, de legalább akkor tiszta vizet öntöttünk a pohárba. Ez úgy 1986 végén esett meg.

Révfülöpön apósom épített egy házat, 340 négyszögöles telken, a 71-es műút mentén. Ott kezdetben vala a szőlő. Míg élt az apósom és anyósom, olyan jó bort csináltak, hogy azzal borversenyt lehetett volna nyerni. Az anyósomon kívül a nejem és a sógornóm is közreműködött a bor készítésében.

Aztán következett, hogy a sógornómék építettek egy házat a szomszéd telken, de akkoriban az volt a szabály, hogy egyvalakinek csak egy ingatlana lehet. Akkor a felét eladták, és így jött nekem az, amit mondtam, hogy maradjon együtt az ingatlan, kifizettem a fele tulajdont, és így megmaradt a ház. De a telek alsó részét eladtuk, és ott épült egy újabb ház... ez már nem lényeges. Egy szó, mint száz, ez volt az az időszak, amikor nemigen volt otthon ennivaló.

Festés

Végül is amikor kirúgtak a Honvéd Együtttestől, és több időm volt, elővettem az akvarelljeimet, a temperát – olajjal soha nem dolgoztam. Ez afféle időtöltés volt. Aztán sikerültek egészen tűrhető dolgok. Mindinkább olyasmit igyekeztem megfesteni, amit nehéz. Pl. üvegpocharat.

15

¹⁵ A kép betűkröszódés- és dőlési korrekciója: Nagy Zoltán

Ezek nem üvegre készült festmények, hanem olyanok, amik az üveg átlátszóságát, fényét próbálják megragadni. A szobában van egy ilyen. A fő téma: a poharak. És mondhatom, viszonylag sikerültek. Tájképek... No, az meg leletmentés is volt. Kinéztem az ablakon, és amit láttam, azt lefestettem – azok a házak nem léteznek már, modern házak vannak a helyükön.

*16

¹⁶ Képkorrektció: Keczely Gabriella; betűkröszódés-korrekció: Nagy Zoltán

Zeneszerzés

Magamtól kezdtem, de mert nem éreztem elég képzettnak magamat, megkértem Vasadi Balogh Lajost¹⁷, aki nagyon készséges volt, és megcsinálta a kíséretet. Az első darabok egy kicsit elkapkodottak lettek, és nem is érzem a magaménak őket. Ebben a formában nem is adtam elő, viszont volt egy dal, a *Titkom tiéd*, annak az utolsó öt taktusát csinálta meg Vasadi Balogh Lajos. A többi szabadon maradt. Hazajöttem, és három óra alatt megírtam a kíséretet, aztán megmutattam Hegedűs Valérnak – neki tetszett, jónak találta. Javaslatára még egy kvintet kellett beírni. Ez volt az egyetlen, amibe nem kellett segítség. Volt több, amelyekbe Hegedűs Valér besegített, javította őket.

A Szent László lovagrend számára egy Mentes Mihály nevű költő verséből négy versszakot kiemeltem, azt zenésítettem meg, és így viszonylag kerek is lett. Ezt a darabot rögzíteni is kéne hangfelvételen. A Budapesti Kórusban egyszer elénekeltam, akkor Virágh András karigazgató kísérte – ő Liszt-díjas érdemes művész –, egy karácsonyi bulin, és figyelmeztetett, hogy hol javítsam; ez megtörtént.

Horváth-Hoitsy Edit verseiből, versfordításaiból is megzenésítettem néhányat.

¹⁷ <http://epa.oszk.hu/00800/00835/00054/731.html>

<http://www.stylemagazin.hu/hir/Mozart-Requiem-Szent-Istvan-Bazilika/8829/>

A fenti kép részletének kiemelése

¹⁸ Németh Sándor a Budapesti Kórusban énekel. [a képen jobb oldalon]. A kép Google-képekből, jelzett helyről átvétel, a magazin munkatársának [Németh I.] szóbeli engedélyével.

Kultúra lovagja cím: 2010

Németh Sándort a *Kultúra lovagjává* avatja Nick Ferenc¹⁹

¹⁹ Nick Ferenc fotótárából.

Kultúra lovagja medál:

Horváth-Hoitsy Edit irodalmi-művészeti díj 2013

Oklevél és plakett

Az élet dolgai

Ruházat: hétköznapi ún. uraságról levetett dolgok, amiket a sógornóm férje kihízott, és alakban jók, azok hozzánk kerültek, én meg belefogytam... Családi ruhacsere...

Fellépéshez: két szmoking meg fehér ingek, csokornyakkendők, kellékek.

A Budapesti Kórusnál szmoking a férfiak fellépő ruhája. Évtizedek óta van szmokingom, volt frakkom is, egyiket sem érzem kényelmetlennek.

Az előadás hangulatát maga teremti meg az ember, a ruha csak kellék.

A ruha végül teljesen mindegy a hétköznapiakban, csak a színek legyenek összhangban.

Étel. ital

...Pl. reszelt máj, gulyás, hús hússal. Kevés kenyér kell mostanában, egy fél kilós majd egy hétig kitart. Régen nagyevő voltam, most már összeszűkül a gyomrom... az ember spórolni is tud, úgy főzök, hogy kb. egy hétre előre. Szeretek főzni. A háború alatt meg kellett szokni, hogy azt eszem, ami van, pl. ha sárgaborsó kerül az asztalra, akkor sárgaborsót.

Ital – vörösbort, mindent, ami a-val kezdődik... de likőrt nem, pezsgőt nem.

Tömény – ami 50 fok felett van, az már jöhet.

Üdítők meg hasonlók – ilyesmit nem iszom.

Ünnepek

A fene tudja... sajnos a család hullik szét, olyan az élettempó, mindenki rohan... Eljárok a piacra, ott vannak olyanok, akikkel értelmesen el lehet dumálni, akikkel öröm beszélgetni.

Advent – az igazat megvallva, nem mondhatnám magamat vallásosnak, rám nem jellemző a templomi padló simára koptatása.²⁰

Igyekszem úgy élni, hogy senkinek ne ártsak, igyekszem etikusan élni, aztán hogy ez tetszik-e a fennebb valónak? Egyáltalán látszik-e?... Azt bizony nem tudhatom...

A karácsony – sok munka, készülés...

...karácsony... mikor alkalom adódott rá, a két unoka fuvolázott, az *O Tannenbaum*-ot egyszer átírtam két szólamra – volt egy rendes fuvola, és volt egy *pfaif* fuvola –, és ezt a változatot eljátszotta a két unokám, énekeltünk, jól éreztük magunkat. Most már ez is megszűnt.

Még a zenéről

Nem minden zenére, főleg a romantikára vagyok kihegyezve... Van, amit én máshogy csinálnék, mint ahogy hallom az előadóktól. Mert azok ragaszkodnak a szerzői előírásokhoz vagy a kiadott kottához. Számomra a romantikus zene maga kínálja fel az effektusokra a lehetőséget. Pl. Gounod *C-dúr mise*. Egy történetbe, egy ember életébe foglalom, ami mise, és a végén kinő belőle a rekviem.

²⁰ Sándor a budapesti Krisztinavárosi templomban bémált, az eseményen Mindszenty József is jelen volt.

Megemlegetett versek, prózák

Épp most, október 2-án megemlékezés volt október 6-ról, tartottam ezen egy rövid előadást Hamvai Ödönnek a forradalom leverése 50. évfordulójára írt *Az aradi tizenhárom* c. könyvéről és annak előszaváról.

Utána egy finn költő, Kaarle Krone (Szente Imre fordította) versével fejeztem be, a *Rényi Ferenc* c. verssel.

Nagy Lászlótól több versét is szavaltam, de az egyik kedvenc a *Ki viszi át a szerelmet*.

Radnóti: *Nem tudhatom*. Ez számomra egy 20. századi *Szózat*, de olyan, ami nem a történelemre, a hősökre hivatkozik, hanem önnön érzéseire, arra, hogy a magáénak, a sajátjának érzi a tájat.

Beszédművészet, vers- és prózamondás

Most lesz harminc éve, hogy előadóművészi vizsgát tettem. Berek Kati volt a vizsgabizottság elnöke.

Ezt a véletlennek köszönhetem, mert az Operaház Kamarakórusával szerepeltünk, amikor szükség volt valakire, aki bemondja a következő műsorszámot. Ez én lettem. Aztán úgy bővült ki a szerepem, hogy műsor közben elmondtam egy-egy odaillő verset.

Az is eszembe jutott, hogy a kor előrehaladtával nem biztos, hogy fogok tudni kórusban énekelni, szólót meg végképp nem. Szerencsére úgy alakult, hogy a mai napig kórustag vagyok, szólót azonban már nem énekelek, és nem is vállalnék.

Autodidakta módon képeztem magamat versmondásban, és a kudarcokból okulva igyekeztem úgy alakítani a beszédemet, az előadásomat, hogy egyre jobb legyen.

A közelmúltban és ma

Mostanában eljártam a Szarvasgombász Egyesületbe, aminek van egy lovagrendje is, a Szent László Lovagrend. Budafokon szoktunk összejönni, ott tartottam egy előadást. Ebben az előadásban szó esett azokról a megszállott vallási fanatikusról, akik saját magukat korbácsolva, térden csúszva jártak végig Európán, merthogy ők bűnösök, és flagellálták magukat.

Azután az első nyelvemlékekről beszéltem, volt ott egy énekkari társam, aki magyartanárnő, ő azt mondta, hogy hallott ezekről az egyetemen, de volt, amiről nem. Ezt megelőzte egy Jaskó György nevű ember előadása a magyar rovásírásról.

Abban a társaságban, a Szarvasgombászoknál, egyes-egyedül nekem nincs felsőfokú végzettségem, mégis én tartottam nekik előadást, ami azért egy kicsit érdekes...

A Szarvasgombászoktól kaptam ajándékba a képet:

Demonstrátorként

A dolognak az érdekessége, hogy a Nemzetvédelmi Egyetemen megkérdezte az egyik professzor, nem volna-e kedvem kidolgozni magyar irodalmat stb. Az ötletet elmondtam egy könyvtárban, tapsikoltak örömeükben, hogy ez milyen jó lenne. Ott minden megvolt a Nemzetvédelmi Egyetemen, sugógéptől kezdve minden, de ezt a profot nyugdíjba küldték, megszűnt az infrastruktúra, egyetlenegy készült el, a Balassi Bálintról szóló. A következő, amit fel fogok dolgozni, a humanizmus, amely végül is Mátyás korával is egybeesik. Janus Pannonius, Vitéz János, kódexmásolás, Bonfini stb., stb., ez lezárul Mátyás halálával; utána jön Heltai Gáspár, Sylvester János, Bornemisza Péter és Bornemisza Péterhez kapcsolódik Balassi Bálint, mert Bornemisza Péter Balassi Bálint házitanítója volt.

De ennél talán még érdekesebb, hogy 14 szemesztert dolgoztam az ELTE Jogtudományi Karán szakirányú végzettség nélkül mint afféle demonstrátor. ...Szendrey Géának – aki mellett dolgoztam később – volt egy előadása Rákóczi Ferenc bécsújhelyi peréről; eztán egy közös ismerősünk beajánlott; majd Szendrey felkért, hogy működjek közre mint demonstrátor. Ezek jogtörténeti előadások voltak, ez volt az egyik téma, a másik a magyarországi biztonsági őrizetbe vételek története. Itt is úgy működtem: képesítés és egy büdös fillér javadalmazás nélkül, de ami kárpótolt, a figyelő szemek és mindazok, akik utána odajöttek – nem a profhoz, hanem hozzám, megköszönni az előadást. De volt olyan, főleg a második témánál, a biztonsági őrizetesnél, ahol versek is elhangzottak illusztrációként, csak sajnos a profnak abba kellett hagynia, mert nagyon megromlott a hallása, és vele együtt nekem is be kellett dobnom a törülközőt, mert hozzá voltam kötve, pedig még mindig csinálnám... 14 szemeszter volt...

Az idő visszacsatolásában

Most visszatérnék egy sokkal későbbi dologra. Fenn voltam Tavaszy Noémi festőművésznél, a Dob utcai műteremlakásában, mert a férje, aki nem olyan régen halt meg, költő volt, és egy emlékműsort szeretett volna csinálni neki. Volt fent, a Várban egy kiállítás-megnyitója (2011), beszélgettünk, összeállítottuk a műsort, mesélte, hogy a férje, Tavaszy Sándor az 1940-es években a rádiónál dolgozott mint bemondó. Ő volt az, aki 1944. október 15-én a proklamációt beolvasta a rádióba, és én hallottam is akkor, mert a kőszegi katonaiskolában kihangosították délután 2-kor a közvetítést, és mindenki végighallgatta. Ez eleve érdekes dolog volt, ezt megtudni.

Utána indultam haza, és a Dob utcától a Deák téri metró felé vettem az irányt, már csak azért is, mert útközben a Madách téren a bal oldali sarkon volt egy kocsmá – amelyről Rejtő is azt mondta volna, hogy előkelő hely, mert ott már orvost is öltek –, nos, én bementem ebbe a kocsmába, mert meg kell előzni, hogy az ember kiszáradjon. Beléptem és visszahőköltem.

A helyiség, ami elég nagy, tele volt bőrfejűekkel, kigyúrt agyú izékkal... rögtön az rémlett fel bennem, hogy engem itt megvernek, de mégis bementem, rendeltem három deci bort. Leültem egy magas székre a pulthoz, és akkor vettem észre, hogy ott ül nem messze egy középkorú vagy idősebb, eléggé szakadt férfi, elől egyetlen foggal a szájában. Nem törődtem vele, iszogattam.

Egyszer csak megszólalt, és mivel egy foggal nemigen tudott artikulálni, nem értettem, hogy mit mond, csak az utolsó két szót, hogy: művész úr.

– Drága jó uram, nem ismerjük egymást, honnan veszi, hogy én művészféle lennék?

– Az látszik!

...hogy miből, azt nem tudom... ittam tovább.

Közben megoldódott a nyelve, elmesélte, hogy ő zsidó, ezenkívül bűnöző, hét év után most nemrégiben szabadult a börtönből, két fia

van, az egyik Mózes, a másik nevére nem emlékszem... és hogy mennyire szereti a fiait.

– Akkor, uram, talán más életmódot kellett volna választani, mert a börtönből nehéz szeretni – mondom.

Na, a lényeg az, hogy most ő kérdezett.

– Uram, árulja el most már, hogy mivel foglalkozik.

– Énekes volnék, meg vers- és prózamondó.

– Vers! Akkor mondjon Radnótit!

– Hüüü hüü, uram, hát ez kocsma, tele bőrfejűekkel.

– Mondjon Radnótit!...

Hát annyira erőszakos volt, hogy kénytelen voltam kötélnek állni, és elkezdtem mondani a *Nem tudhatom*-ot. Amikor nagyjából a közepéhez értem, akkor már két bőrfejű ott volt mellettem, az egyik jobbról, a másik balról fogta át a vállamat, néztek a képembe, és a többi halálos csendben. Megszűnt a kiszolgálás, a csapos is ott könyökölt. Elmondtam.

A férfi erre: mondjak még!

Elmondtam a *Hetedik eclogá*-t. Akkor már ott tartottak ezek a jó emberek, hogy mindegyik fizetni akart.

– Drága uraim, még haza kell mennem Budára, ha ezt elfogadom, sose jutok haza. – Jó, ezt megértették.

A lényeg az, hogy elhangzott a *Hetedik ecloga*, utána az *Erőltetett menet*, és az egészet a negyedik *razglednicá*-val zártam le. Ugye a „razglednica” szerb szó, azt jelenti, anziksz, üdvözlőlap. Radnótinak lényegében ez volt az utolsó verse, amit abban a bizonyos pepita füzetben megtaláltak.

Na hát elbúcsúztam a társaságtól. A bőrfejűek kikísértek a kocsmá elé, aztán visszamentek...

...és elgondolkodtam, hogy atyaisten, mi minden történt ezen a késő délutánon: egyrészt 44. október 15-e, Tavaszy Sándor; a kocsmá, bőrfejűek, zsidók, másrészt Radnóti – hogy jöhet ez így össze...

...Szóval, ez egy érdekes történet, amit el szoktam mesélni...

A korábbit, azt nem, nem meséltem el, még jószerivel otthon sem, azt a pályaudvarit...

MELLÉKLET

A szobában....²¹

*

²¹ Fotók: Darvas Judit. Képkorrektció: Keczely Gabriella

A szobában...

*

Az alsó kép Keczely Gabriella alkotása.

A szobában...

*

*

A szobában...

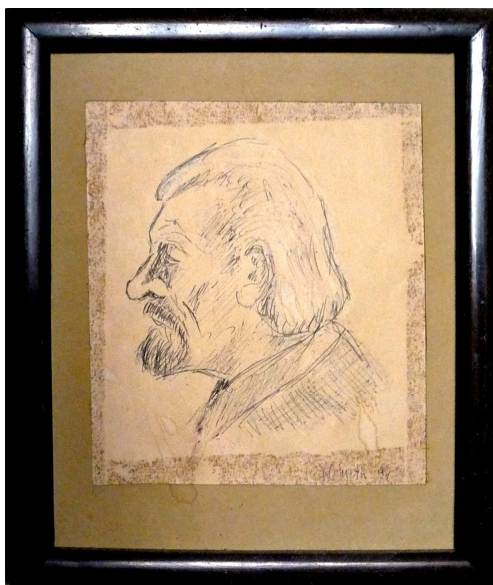

*

Sándor saját grafikái, festményei...

*

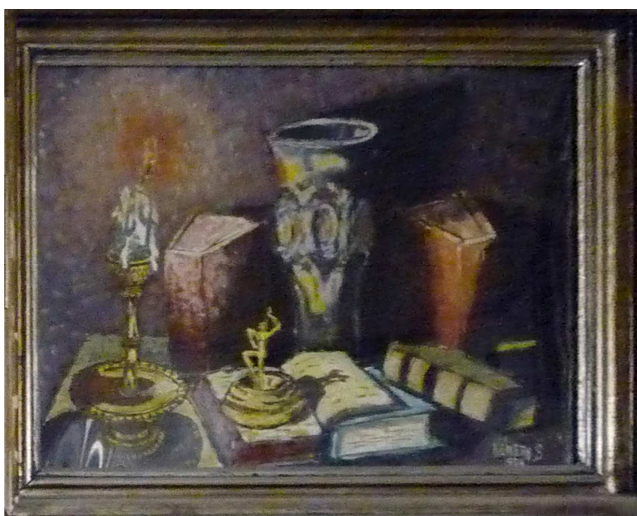

*

Sándor saját grafikái, festményei... (az oldalon lévő felső kép másolat)

*

*

Sándor saját grafikái, festményei...

*

Társasági képek Prosszer G. Júlia fényképalbumából...²²

1995: Király utcai Művész kávéház

1996: Budapest

²² Prosszer Gabriella Júlia húsz évig volt az AKIOSZ alelnöke.

Társasági képek Prosszer G. Júlia fényképalbumából...

1997: Húvösvölgy

1998: Fót, a ritka pillanat, amikor Sándor nevet...

Társasági képek Prosszer G. Júlia fényképalbumából...

2000: Antológia és oklevél.

2000: a Börzsönyben

Társasági képek Prosszer G. Júlia fényképalbumából...

2000: a Börzsönyben

2002: Budapest

Társasági képek Prosszer G. Júlia fényképalbumából...

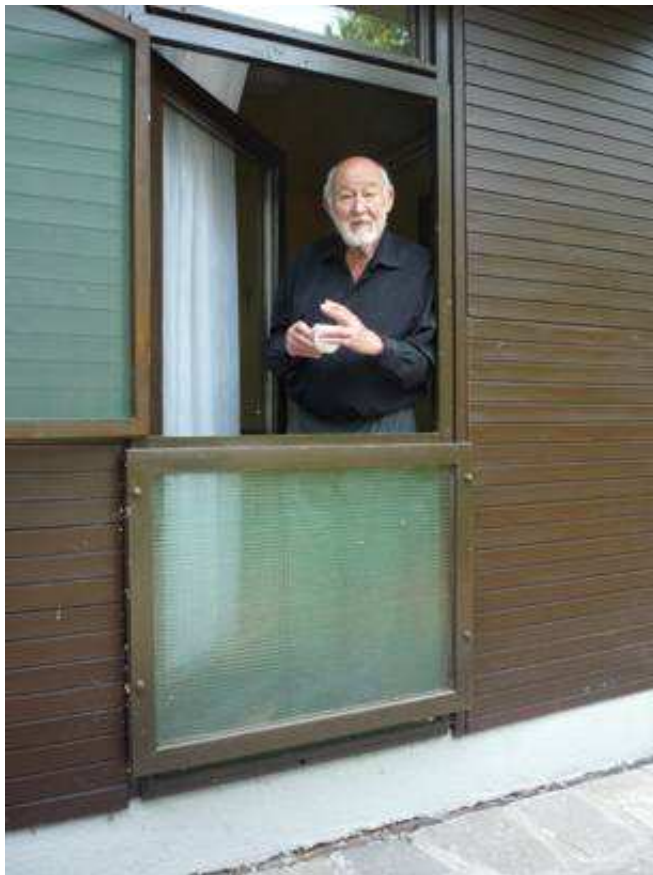
2004: Budapest

Társasági képek Prosszer G. Júlia fényképalbumából...

2005. augusztus:
Prosszer Gabriella Júlia és Németh Sándor közös szereplésen

Előadások során...²³

2010, Leányfalu: reggeli kávé...

²³ Fotók: Darvas Judit

Előadások során...

2010: Leányfalu

2001. december: Budapest

Előadások során...

Felolvasásra készülve
Dunaföldvár, 2010. december

Horváth-Hoitsy Edit irodalmi-művészeti díj átadó ünnepsége²⁴

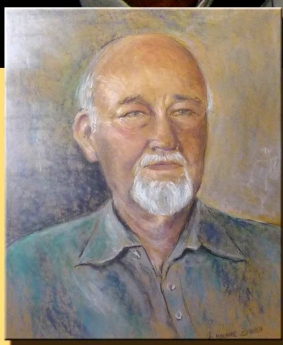
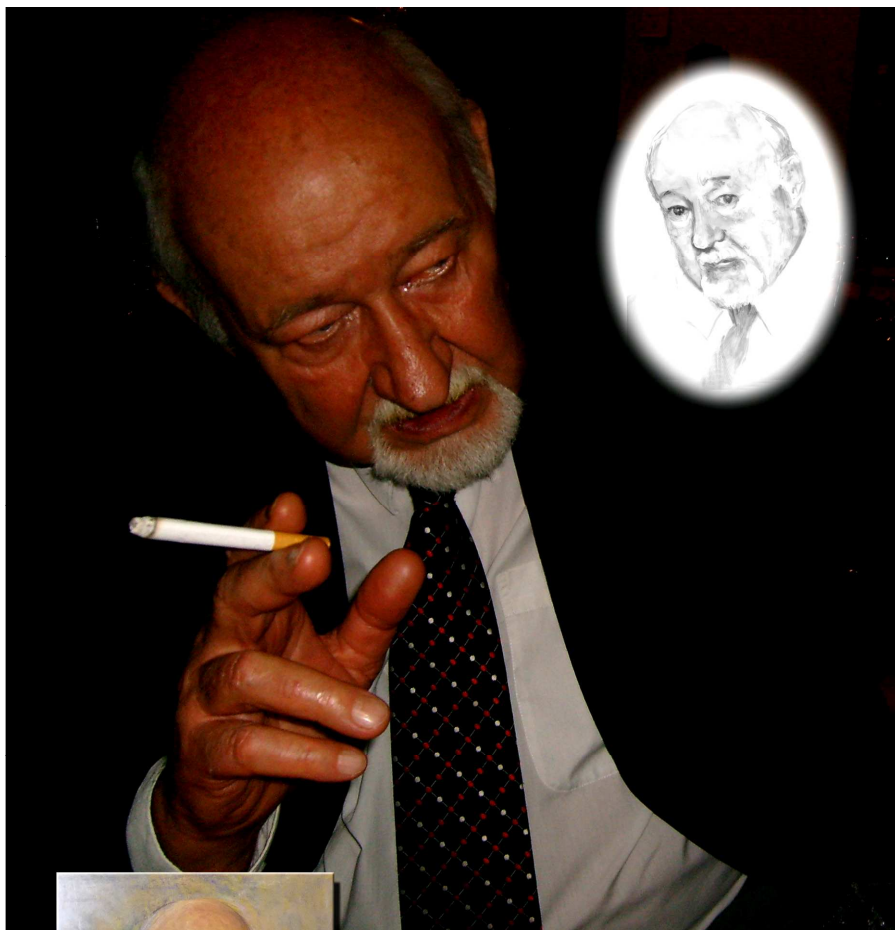
Bp., Rátkai Márton Klub, 2013. május 18.:
Horváth-Hoitsy Edit irodalmi-művészeti díj átadó műsora, valamint
díj(jal) a kézben
(Balkay László, Havas Judit, Németh Sándor, Keczely Gabriella, Kemény János)

²⁴ Fotók: Darvas Judit

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓBAN...	5
Fehér Miklós	6
Keczely Gabriella	9
Nick Ferenc <i>mkl</i>	13
 NÉMETH SÁNDOR ÖNMAGÁRÓL...	16
Születés...	17
...a Sándor név...	17
Szülők	19
Általános/elemi iskola	22
Katonaiskolában, a hadifogságig	23
Hazatérés	30
Köszegiek találkozója	31
Kórusok, felvételi az első kórusba	32
A Honvéd Együttesbe	33
A zene hatása	42
Aláéneklés segítségként	42
Az Operához	42
Találkozások híres előadókkal	43
Kórusok	43
Csak néhány alkalommal énekelt darabok	44
 MAGÁNÉLET	45
Házasság, gyermek, özvegység, nehézségek	45
Nők, kapcsolatok	50
Festés	51
Zeneszerzés	53

DÍJAK	55
Kultúra lovagja	55
Horváth-Hoitsy Edit irodalmi-művészeti díj	57
AZ ÉLET DOLGAI	58
Ruházat	58
Étel. Ital	58
Ünnepek	59
Még a zenéről	59
Megemlegetett versek, prózák	60
Beszédművészet, vers- prózamondás	61
A közelmúltban és ma	62
A szarvasgombászoktól kapott kép	62
Demonstrátorként	63
Az idő visszacsatolásában	64
MELLÉKLET	66
A szobában...	67
Sándor saját grafikái, festményei	71
Társasági képek	74
Előadások során...	80
Horváth-Hoitsy Edit irodalmi-művészeti díj, átadó ünnepség	83
FOTÓK (1. aktuális oldalakon)	
<i>Korabeli fotók:</i>	
Németh Sándor albumából, Keczely Gabriella korrekciójával	
<i>Egyéb fotók:</i>	
Darvas Judit – egy részük Keczely Gabriella korrekciójával (*-gal jelezve); valamint Nagy Zoltán képkorrekciójával (jelzett oldalakon)	
Prosszer Gabriella Júlia gyűjteményéből, a fényképész nincs jelezve	

„Megmondom én titkát kedvesem a dalnak:
önmagát hallgatja, aki dalra hallgat.
Mindenik embernek a lelkében dal van,
és a saját lelkét hallja minden dalban.
És akinek szép a lelkében az ének,
az hallja a mások énekét is szépnak.”

/Babits Mihály/